

ТЭХНІЧНЫ ТЭРМІН У СПЕКТРЫ СІСТЭМНЫХ АДНОСІН

Досліджено системні відношення термінів водного транспорту з урахуванням їх класифікаційної сутності та закономірностей деривації.

Ключові слова: *термін, термінологія, система, ізоморфізм, класифікація, тематична група, гіпонімія.*

Исследованы системные отношения терминов водного транспорта с учетом их классификационной сущности и закономерностей деривации.

Ключевые слова: *термин, терминология, система, изоморфизм, классификация, тематическая группа, гипонимия.*

In the article the systemic relations terms of water transport are investigated in view of their classification nature and regularities of derivation.

Keywords: *term, terminology, system, isomorphism, classification, thematic group, hyponyms.*

Сучаснае навуковае пазнанне характарызуецца не толькі антрапамарфізмам, сінкрэтызмам, але і высокай ступенню тэрмінаванасці. Даследаванне прынцыпаў сістэматызацыі спецыяльных найменняў у межах галіновых тэрмінасістэм, безумоўна, будзе спрыяць уніфікацыі і стандартызацыі тэрмінаў на ўзроўні агульналітаратурнай мовы ў цэлым.

Уяўленне аб тэрміналогіі як сістэме з'яўляецца традыцыйным і заснавана на выніках логіка-паняццйнага аналізу. Тэрміналагічная сістэма звычайна разглядаецца як “складаная дынамічная ўстойлівая сукупнасць элементаў, абраных па пэўных правілах, структура якой ізаморфная структуры лагічных сувязей паміж паняццямі спецыяльнай галіны ведаў або дзейнасці, а функцыя заключаецца ў тым, каб служыць знакавай мадэллю гэтай галіны [8, с. 56].

Вядомы тэрмінолаг Д. С. Лотэ сфармуляваў зыходныя патрабаванні да тэрмінасістэм: “1) у аснове сістэмы павінна ляжаць класіфікацыя паняццяў; 2) тэрмінаваныя прыметы і паняцці павінны адпавядаць класіфікацыйным схемам; 3) тэрміны павінны адлюстроўваць агульнасць паняцця з іншымі і ўказваць на яго спецыфічнасць” [9, с. 10].

Адзначаныя палажэнні дазваляюць разглядаць сістэмнасць тэрміналогіі як яе “класіфікацыйную сутнасць” [12, с. 53]. У навуковай літаратуры сустракаюцца і іншыя погляды на сістэмнасць: адны даследчыкі лічаць, што тэрмінам як адзінкам сістэмы ўласціва словаўтваральная сістэмнасць, пад якой яны разумеюць “сувязь тэрмінаў па іх дэрывацыйных мадэлях і сродках і субардынацыю па парадку ўтварэння” [6, с. 75], на думку другіх даследчыкаў (мы падзяляем менавіта гэты пункт гледжання і прымаем яго ў якасці рабочай гіпотэзы), тэрміны сістэмныя як у плане зместу, так і ў плане выражэння [1, с. 31], што абумоўлена самой прыродай тэрміна, які як знак, што выступае ў функцыі лагічнага вызначэння паняцця ў лагічнай схеме навукі, па-першае, арыентуе на аб’ект у сістэме, а па-другое, як моўная адзінка канкрэтнай тэрміналогіі характарызуецца лексічнай і словаўтваральнай сістэмнасцю.

Наша *мэта* – прааналізаваць сістэмныя адносіны паміж тэхнічнымі тэрмінамі ў беларускай мове на матэрыяле тэрміналогіі воднага транспарту. Для рэалізацыі гэтай мэты намі былі пастаўлены і вырашаны наступныя задачы: сістэматызаваць тэрміны на логіка-семантычным узроўні з улікам ізаморфных адносін паняццёвай і тэрміналагічнай сістэм; правесці класіфікацыйна-тэматычны аналіз тэрміналогіі воднага транспарту; вызначыць асноўныя заканамернасці дэрывацыі пры ўтварэнні тэрмінаў-гіпонімаў.

Пры правядзенні даследавання мы кіраваліся наступнымі важнейшымі прынцыпамі, распрацаванымі ў межах слоўнай (“функцыянальнай”) тэорыі тэрміна, прыхільнікі якой (М. М. Шанскі, Д. М. Шмялёў, В. П. Даніленка, Б. М. Галавін, А. В. Супяранская і інш.) лічаць, што: 1) тэрміналогія – гэта самастойная “функцыянальная падсістэма агульналітаратурнай мовы [4, с. 10]; 2) тэрміны – “не асобныя словы, а толькі словы ў асобай функцыі” [2, с. 5]; 3) “тэрмін – моўны знак, і гэта яго прыналежнасць актуалізуецца ў словаўтваральнай структуры, камбінаторыцы, у здольнасці рэалізаваць усе патэнцыяльна заключаныя ў ім уласцівасці моўнага знака, якія звязаны з анамаліялагічным бокам яго развіцця, з існаваннем знака як наймення” [13, с. 10].

Кожная тэрмінасістэма як аб’ект даследавання характарызуецца ў асноўным адносным пастаянствам зместу і сувязей адзінак, якія яе рэпрэзентуюць, што, безумоўна, палягчае задачу выяўлення суадносін і месцазнаходжання кожнага асобнага тэрміна ў сістэме, дазваляе наглядна прадставіць яе структуру пры класіфікацыі. За аснову такой класіфікацыі могуць быць узяты катэгорыі паняццяў, якія адлюстроўваюць самыя агульныя сувязі паміж тэрмінамі і паняццямі ў межах акрэсленай сістэмы.

“У тэхніцы, – адзначаў Д. С. Лотэ, – тэрмінуюцца наступныя катэгорыі паняццяў: працэсы (паняцці, звязаныя з дзеяннямі), прадметы (паняцці тэхнічных сродкаў, іх вузлоў, дэталей, матэрыялаў), якасці (паняцці, якія характарызуюць якасны бок прадметаў), велічыні (паняцці, звязаныя з колькаснай характарыстыкай і працэсаў, і прадметаў, і якасцей – параметры, каэфіцыенты, адзінкі вымярэння)” [9, с. 17].

Т. Л. Кандэлакі вылучае ў тэхнічнай тэрміналогіі дзевяць катэгорый паняццяў: катэгорыю прадметаў, катэгорыю працэсаў, катэгорыю стану, катэгорыю рэжымаў, катэгорыю якасцей, катэгорыю велічынь, катэгорыю адзінак вымярэння, катэгорыю навук і галін вытворчасці, катэгорыю прафесій [5, с. 9].

Аднак катэгорыі не супадаюць цалкам з лагічнымі класіфікацыямі назоўнікаў па семантычных групам. Так, катэгорыя працэсаў, відавочна, аб’ядноўвае не толькі імёны дзеяння, але і дзеясловы, а прыслоўі і прыметнікі ўваходзяць у якасці складаных у тэрміны працэсаў – словазлучэнні. Аб’ём большасці тэхнічных паняццяў унутры кожнай катэгорыі можа падзяляцца па многіх дыферэнцыяльных прыметах. І ўсе паняцці як элементы любой паралельнай класіфікацыі знаходзяць свае месца ў структуры адпаведнай катэгорыі. Гэта значыць, што любая катэгорыя па сутнасці з’яўляецца шматпластовай, а месцазнаходжанне кожнага значэння зафіксавана як унутрыкатэгарыяльнымі сувязямі, так і сувязямі са значэннямі іншых катэгорый.

Паколькі для мыслення ў тэхнічнай сферы характэрна прадметная накіраванасць, то найбольш шматлікай з’яўляецца катэгорыя прадметаў, якая лічыцца сэнсавым стрыжнем паняццёвай сістэмы і ў сувязі з іншымі катэгорыямі выяўляе найбольшую разгалінаванасць і глыбіню.

А. А. Рэфармацкі пісаў: “Тэрміналагічныя адзінкі павінны складаць сістэму, якая адлюстроўвала б сістэматыку прадметаў, абазначаных імі. Гэтага можна дасягнуць шляхам правільнай класіфікацыі з выдзяленнем родавых і відавых

паняццяў і з улікам паралельнасці відаў. Так, напрыклад, нельга ізалявана вырашаць пытанне аб найменні якой-небудзь машыны, не ўяўляючы сабе ўвесь клас дадзеных машын у цэлым і іх класіфікацыю” [11, с. 190].

“Рода-відавья адносіны лексічных адзінак называюцца гіпаніміяй” [3, с. 32]. Пры гэтым вылучаюцца два тыпы слоў: а) словы-гіпонімы, якія выражаюць відавья паняцці; б) словы-гіперонімы, якія выражаюць родавья паняцці. Гіпанімія з’яўляецца важнейшым спосабам сістэмнай арганізацыі тэрміналогіі. Гэта такі тып сэнсавых адносін, пры якім “змест відавога паняцця аказваецца шырэйшым за змест родавага, а аб’ём – вузейшым” [3, с. 32]. Адкуль вынікае, што словы-гіпонімы ўключаюць у сябе большую колькасць семантычных кампанентаў, чым словы-гіперонімы.

Найбольш паслядоўна гіпанімія рэалізуецца ў арганізацыі лексіка-тэматычных груп, своеасаблівых тэрміналагічных мікрасістэм, у выніку неабходнасці вызначэння месца тэрміна сярод аднародных тэрмінаў, напрыклад: назвы суднаў (па прызначэнні): *абслуговае судна, ваеннае судна, навукова-даследчае судна, прамысловае судна, спартыўна-турысцкае судна, транспартнае судна, тэхнічнае судна* і інш.

Рода-відавья адносіны ў тэрміналогіі воднага транспарту (далей ТВТ) выражаюцца лексічнымі і сінтаксічнымі сродкамі, або тымі і другімі разам. Найбольш часта гіпанімія рэалізуецца экспліцытна: відавья найменні ўяўляюць сінтаксічныя канструкцыі, у якіх залежныя кампаненты – носьбіты відаввой прыметы – размяшчаюцца ў парадку зніжэння іерархічных узроўняў і на ніжніх ступенях іерархіі ўтвараюць полікампанентныя тэрміналагічныя адзінкі. У састаўных тэрмінах відавья прыметы могуць выражацца пры дапамозе прыметнікаў або дзеепрыметнікаў у функцыі дапасавых азначэнняў, таксама назоўнікаў у ролі недапасаваных азначэнняў: *надводны борт, накіравальная насадка, глыбіня порта*. Пры ўтварэнні тэрмінаў-словазлучэнняў з прыметнікам – дапасаваным азначэннем – найбольшай частотнасцю ў ТВТ вызначаюцца ад’ектывы *суднавы, пльвучы, грузавы, воданепранікальны*, а таксама – у сувязі з вялікай колькасцю найменняў частак адпаведных суднавых прыстасаванняў – ад’ектывы *рулявы, буксірны, выратавальны, швартоўны, якарны, шлюпачны, леерны*.

Лексічная гіпанімія прадстаўлена ў выглядзе тэматычных груп, назвы якіх разглядаюцца як гіперонімы, а члены груп уяўляюць сабой сугіпонімы, якія пры наяўнасці агульнага родавага значэння адрозніваюцца па рэлевантнай семантычнай прымеце. Так як тэрміналогія воднага транспарту вызначаецца складанай унутранай арганізацыяй, то мы палічылі мэтазгодным прадставіць менавіта лексіка-тэматычную класіфікацыю тэрмінаў, якая ў логіка-паняццыйным аспекце па сутнасці з’яўляецца прадметна-лагічнай класіфікацыяй паралельнага тыпу з элементамі паслядоўнай. Такая класіфікацыйная схема дазваляе ўлічыць як катэгорыі паняццяў, так і шырокі спектр сувязей паміж гэтымі паняццямі. На ўзроўні тэрміналогіі ў цэлым дадзеная класіфікацыя выходзіць за межы традыцыйнай тэматычнай, заснаванай толькі на рода-відаввых адносінах, паколькі яна ўлічвае “і іншыя паняццыйныя сувязі, асноўныя сярод якіх: а) цэлае – частка; б) прадмет – параметр; в) прадмет – асоба; г) прадмет – працэс; д) параметр – адзінка вымярэння” [10, с. 60].

Зыходзячы з лагічнай схемы тэрмінаадзінак і ўлічваючы ўсю разнастайнасць адзначанай паняццыйнай сістэмы, выдзелім у ТВТ наступныя тэматычныя групы: 1) назвы водных транспартных сродкаў, іх тыпаў і відаў (*лодка, катэр, паром, яхта, судна на падводных крылах*); 2) найменні частак водных транспартных сродкаў (*кіль, абшыўка, такелаж*); 3) намінацыі асоб, што

абслугоўваюць водны транспарт (*капітан, механік, рулявы*); 4) назвы эксплуатацыйных якасцей водных транспартных сродкаў і адзінак іх вымярэння (*асадка, грузаўмяшчальнасць, пасажыраўмяшчальнасць*); 5) найменні водных шляхоў зносін, іх гідралагічных характарыстык і навігацыйнага абсталявання (*рака, вадасховішча, суднаходны канал*); 6) назвы берагавых збудаванняў і спецыялізаваных прыбярэжных частак акваторыі для абслугоўвання водных транспартных сродкаў (*прыстань, рачны вакзал, рамонтная гавань*); 7) намінацыі са значэннем працэсу ў тэрміналогіі воднага транспарту (*швартаванне, адчальванне, буксіраванне*);

Іншыя лексіка-тэматычныя групы не вызначаюцца колькасна і ўключаюць назвы: апэратыўна-тактычных аб'яднанняў суднаў (*флатылія, караван, флот*); суднавай дакументацыі (*суднавае пасведчанне, суднавы журнал, навігацыйная інструкцыя*); вятроў (*спадарожны вецер, шквал, шторм*); курсаў судна адносна ветру (*фордэвінд, левы (правы) галс*); паліва і гаруча-змазачных матэрыялаў (*дызельнае паліва, цір*).

Дадзеныя лексіка-тэматычныя групы ўтвараюць арганізаваную сістэму, дамінаванне ў якой агульных рыс звязана не толькі з сістэмнасцю тэрміна, але і з яго тыпізаванасцю. Зразумела, што такая стратыфікацыя не з'яўляецца абсалютнай, паколькі тэрміналагічныя адзінкі ў сваіх значэннях (цалкам ці часткова) здольныя да ўзаемапераходу і ўзаемаперасячэння, могуць утвараць сінанімічныя паралелі, быць кампанентамі састаўных тэрмінаў, мець некалькі значэнняў. Акрамя таго, не перастае ўздзейнічаць і экстралінгвістычны фактар: узнікненне новых рэалій прыводзіць да стварэння новых намінантаў, а гэта значыць, што тэрміналагічная сістэма ўдакладняецца, узбагачаецца, развіваецца, што непазбежна выклікае неабходнасць змен у класіфікацыі.

Функцыянальны аналіз тэрміналагічнай сістэмы паказвае, што “ізамарфізм як узаемна-адназначная адпаведнасць паміж сістэмай паняццяў і сістэмай тэрмінаў (адно паняцце – адзін знак, адзін знак – адно паняцце) існуе толькі як вядучая тэндэнцыя і ніколі не рэалізуецца цалкам [7, с. 94], таму што ізаморфныя адносіны з непазбежнасцю будуць парушацца самім функцыянаваннем сістэмы, напрыклад, узнікненнем полісемічных адносін як выніку развіцця саміх паняццяў у межах тэрмінасістэмы: *вахта* – неадлучнае дзяжурства па ахове бяспекі на суднах, а таксама змена, якая нясе такое дзяжурства; *лоцман* – спецыяліст па праводцы суднаў або прыбор з такой жа функцыяй.

Сінанімія, якая ў агульналітаратурнай мове з'яўляецца пашыраным відам парадэгматычных адносін як прыватнай рэалізацыі сістэмнасці на ўзроўні мовы ў цэлым, у тэрміналогіі разглядаецца як непажаданая з'ява. Такого пункту гледжання прытрымліваюцца Д. С. Лотэ, Э. А. Натансон, Л. Л. Куціна, Л. А. Капаназе, В. П. Даніленка, В. С. Ахманова. Д. С. Лотэ пісаў: “Шматлікія тэрміны з'яўляюцца сінонімамі, гэта значыць адно паняцце часта абазначаецца двума або некалькімі тэрмінамі. Запамінанне сінанімічных формаў ... патрабуе дадатковай затраты працы [9, с. 7]. Л. Л. Куціна адзначала, што “наяўнасць розных знакаў, суадносных з адным паняццем – сведчанне неарганізаванасці тэрміналагічнай сістэмы” [7, с. 87]. На думку А. М. Талікінай, “калі існаванне сінонімаў у агульналітаратурнай мове апраўдана тым, што выбар тых або іншых адзінак змяняе або змест мовы, або стылістычную афарбоўку, або надае ёй тонкі індывідуальны каларыт, то дублеты ў тэрміналогіі як розныя назвы аднаго і таго ж паняцця гэтымі рысамі не валодаюць. Акрамя таго, у тэрміналогіі пры неўпарадкаванасці яе зместу існуе пагроза пераразмеркавання паміж дублетами прымет паняццяў, што вядзе да парушэння класіфікацыі гэтых паняццяў [12, с. 61]. Асноўны вывад, які робіць А. М. Талікіна, – “дублеты – усвядомленая

знакавая празмернасць..., наяўнасць іх у тэрміналогіі сведчыць аб незакончанасці адбору знака” [12, с. 62].

Дэталёвы аналіз тэрміналагічнай сінаніміі, яе статусу, прычын узнікнення, тыпаў і відаў, безумоўна, патрабуе асобнага даследавання, у межах данага артыкула мы ўзгадваем пра сінанімію толькі ўскосна як пра адзін з фактараў парушэння сістэмных сувязей паміж тэрмінаадзінкамі, напрыклад: *навігацыя* (з лацінскай мовы-крыніцы) – тое, што і *суднаходства*; *танаж* (з французскай мовы-крыніцы) – тое, што і *грузаўмяшчальнасць*; *бакен* (з галандскай мовы-крыніцы) – тое, што і *буй* (з галандскай мовы-крыніцы).

Акрамя таго, не назіраецца ізамарфізму паміж структурай тэрміна і паняцця. Тэрміналагічныя адзінкі, якія ўваходзяць у адзін і той жа класіфікацыйны рад на аснове агульнай інтэгральнай прыметы, маюць дыферэнцыяльныя сэнсавыя характарыстыкі і таму з’яўляюцца сістэмнымі ў плане зместу, могуць быць несістэмнымі ў плане выражэння. Гэта абумоўлена неаднароднасцю лексічнага складу класіфікацыйных радоў:

а) па паходжанні. Так, аналіз дэфініцый тэрмінаў, праведзены ў накірунку выяўлення агульнай семы і адрознівальных прымет, дазволіў аб’яднаць у класіфікацыйны рад “часткі корпуса судна” наступныя адзінкі: *борт*, *днішча*, *карма*, *кіль*, *нос*, *палуба*, *скула*. Паколькі гэта намінацыі аднаго і таго ж класіфікацыйнага рада, іх сістэмнасць у плане зместу не выклікае ніякага сумнення, аднак у плане выражэння яны сістэмнымі не з’яўляюцца: *днішча*, *карма*, *нос*, *палуба*, *скула* – уласнамоўныя тэрміны, а *борт*, *кіль* – запазычаныя, адпаведна з французскай і галандскай моў. Акрамя таго, намінант *днішча* – вытворны назоўнік ніякага роду, утвораны шляхам суфіксацыі па мадэлі S + -ішч-ад субстантыўнай асновы, тэрміны *карма*, *палуба* – невытворныя назоўнікі жаночага роду, а тэрмінаадзінкі *скула*, *нос*, выражаныя вытворнымі назоўнікамі, адпаведна жаночага і мужчынскага роду, – семантычныя дэрываты (*скула* – выгіб корпуса судна ў тым месцы, дзе борт, закругляючыся, пераходзіць у днішча < скула – адна з парных касцей чэрапа, размешчаная ніжэй вочніцы над верхняй сківіцай твару; *нос* – пярэдня частка судна < нос – выступ паміж вачамі і ротам на твары чалавека);

б) па спосабе намінацыі для вытворных тэрмінаадзінак. Напрыклад, у класіфікацыйны рад “сухагрузныя спецыялізаваныя судны” ўключаюцца тэрміны *аўтамабілевоз*, *баржавоз*, *кантэйнеравоз*, утвораныя шляхам складання з нульвай суфіксацыяй, а таксама састаўныя намінацыі *рэфрыжэратарнае судна*, *трэйлернае судна*;

в) па розных мадэлях у межах аднаго і таго ж спосабу ўтварэння. Так, у класіфікацыйны рад “від суднаў па тыпе рухача” ўваходзяць наступныя тэрмінаадзінкі: *вёславае судна*, *вінтавое судна*, *колавае судна*, *паруснае судна* – тэрміны, утвораныя па мадэлі “прыметнік + назоўнік”, а таксама намінант *судна з крыльчатым рухавіком*, які ўзнік на аснове мадэлі “назоўнік + прыназоўнік + прыметнік + назоўнік”.

Праілюстраваныя на прыкладах выпадкі несупадзення паміж зместам тэрміналагічных паняццяў і формай іх рэалізацыі на лінгвістычным узроўні паказваюць, што для тэрмінаў перш за ўсё характэрна класіфікацыйная сістэмнасць і яны існуюць не самі па сабе, а толькі як элементы сістэмы, звязаныя структурнымі адносінамі ў адно цэлае.

Акрамя таго, паколькі тэрміналагічныя адзінкі свядома ствараюцца, а не ўзнікаюць стыхійна, назіраюцца пэўныя заканамернасці ў спосабах іх намінацыі, мадэлях і сродках, якія пры гэтым выкарыстоўваюцца, што дае падставу не адмаўляцца зусім ад сістэмнасці і на словаўтваральным узроўні. Так, па мадэлі

А + асць утвараецца большасць тэрмінаў са значэннем якасцей водных транспартных сродкаў, напрыклад: *абцякальнасць, непатапляльнасць, плавучасць, рысклівасць, трываласць, увальнасць, хуткасць*. Утварэнні на -мер служаць намінацыямі суднавых прыбораў: *асадкамер, глыбінямер, дальнамер*. Найменні з другім дзеяслоўным кампанентам -ход характарызуюць судна па тыпе энергетычнай устаноўкі: *атамаход, параход, турбаход*. Кампазіты на -лоў выкарыстоўваюцца для наймення прамысловых суднаў па аб'екце промыслу, названым першым кампанентам: *кальмаралоў, крабалоў* і інш. Назвы спецыялізаваных грузавых суднаў утвараюцца шляхам складання з апорным элементам -воз: *вуглявоз, рудаваз, цэментавоз*. Найбольшая колькасць праэсуальных намінантаў – аддзеяслоўныя ўтварэнні на -нне: *адчальванне, глісіраванне, манеўраванне*. Асноўным спосабам дэрывацыі тэрмінаў для выражэння відавых паняццяў у тэрміналогіі воднага транспарту з'яўляецца сінтаксічны: *азёрнае судна, рачное судна, марское судна, верхняя палуба, ніжняя палуба, сярэдняя палуба* і г. д.

Такім чынам, даследаванне семантычнай структуры тэрмінаў і спосабаў іх фармальнай арганізацыі пацвярджае гіпотэзу аб сістэмнасці тэрмінаў як у плане зместу, так і ў плане выражэння. Разам з тым гэта толькі вядучая тэндэнцыя, якую нельга абсалютызаваць і пашыраць на ўсе адзінкі тэрмінаполя без выключэння.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. **Будагов Р. А.** Введение в науку о языке / Р. А. Будагов. – М. : Наука, 1965. – С. 31–36.
2. **Винокур Г. О.** О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии / Г. О. Винокур // Труды МИФЛИ. – 1939. – Т. 5. – С. 3–54.
3. **Головин Б. Н.** Лингвистические основы учения о терминах / Б. Н. Головин, Р. Ю. Кобрин. – М. : Высш. шк., 1987. – 103 с.
4. **Даниленко В. П.** Русская терминология: Опыт лингвистического описания / В. П. Даниленко. – М. : Наука, 1977. – 247 с.
5. **Канделаки Т. Л.** Семантика и мотивированность терминов / Т. Л. Канделаки. – М. : Наука, 1977. – 167 с.
6. **Кузьмин Н. П.** Нормативная и ненормативная специальная лексика / Н. П. Кузьмин // Лингвистические проблемы научно-техн. терминологии. – М. : Наука, 1970. – С. 68–81.
7. **Кутина Л. Л.** Языковые процессы, возникающие при становлении научных терминологических систем / Л. Л. Кутина // Лингвистические проблемы научно-технической терминологии. – М. : Наука, 1970. – С. 82–94.
8. **Лейчик В. М.** Терминология информатики: Теоретические и практические вопросы / В. М. Лейчик, И. П. Смирнов, И. М. Сулова // Информатика: Итоги науки и техники. – М. : Наука, 1977. – Т. 2. – С. 56–64.
9. **Лотте Д. С.** Основы построения научно-технической терминологии: Вопросы теории и методики / Д. С. Лотте. – М. : Изд-во АН СССР, 1961. – 158 с.
10. **Натансон Э. А.** Логический аспект образования терминов, репрезентирующих смежные понятия / Э. А. Натансон // Место терминологии в системе современных наук. – М. : Изд-во МГУ, 1970. – С. 60–62.
11. **Реформатский А. А.** Мысли о терминологии / А. А. Реформатский // Современные проблемы русской терминологии. – М. : Наука, 1986. – С. 163–198.
12. **Толикина Е. Н.** Некоторые лингвистические проблемы изучения термина / Е. Н. Толикина // Лингвистические проблемы научно-технической терминологии. – М. : Наука, 1970. – С. 53–67.
13. **Толикина Е. Н.** Термин в терминосистеме / Е. Н. Толикина // Актуальные проблемы лексикологии : тез. докл. третьей лингвист. конф. 3–7 мая 1971. – Новосибирск : Новосибир. гос. ун-т, 1971. – С. 9–12.

Надійшла до редколегії 20.02.13